

Overwinterende Slechtvalken in de Haarlemmermeer in de winter van 2001/02

Erik E. Wokke

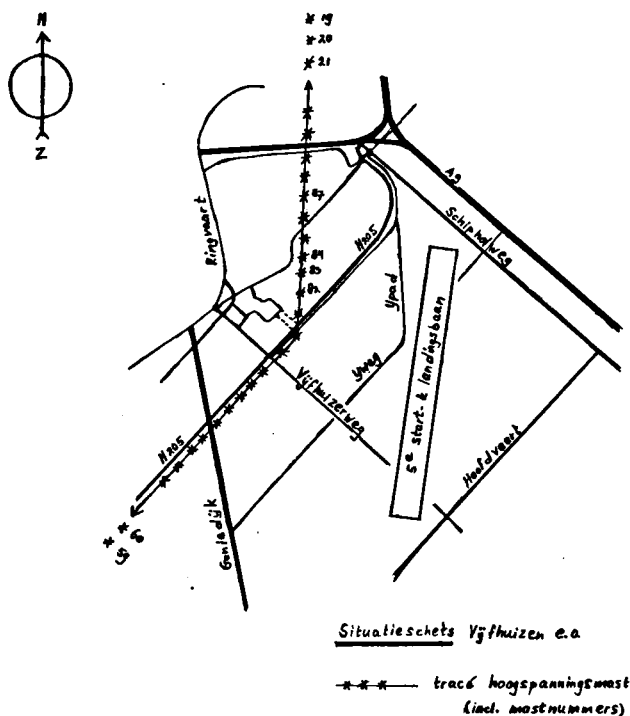
Inleiding

Mede als gevolg van de aantallen in kaart gebrachte overwinteraars in de regio Amsterdam, Waterland en de Inlaagpolder bij Haarlem in 2000, ontstond medio zomer 2001 bij mij het plan om in de aankomende winterperiode eens wat intensiever naar overwinterende Slechtvalken te gaan zoeken in de Haarlemmermeer. Deze polder was ten tijde nog een leeg dossier met betrekking tot de kartering van overwinterende Slechtvalken. In deze polder zijn echter enkele plekken aan te wijzen die geschikt lijken als overwinteringsbiotoop voor Slechtvalken. Hier valt te denken aan het open karakter van dit gebied en de vele vogels die als prooi in aanmerking komen. De aanwezigheid van een hoogspannings-traject is curieus genoeg gunstig te noemen. Slechtvalken in de 'lage landen' hebben veelal een uitgesproken voorkeur voor hoge objecten zoals hoogbouw, hoge schoorstenen, electriciteitscentrales en hoogspanningsmasten als uitkijk-, roest-, eet-, en slaappleaats.

Traject van hoogspanningsleiding Centrale Velsen-Noord

In dit artikel wordt veelvuldig gesproken over mastnummers. Onderstaand een uitleg aangaande de nummering van de masten (zie ook figuur 1). Overwinterende Slechtvalken in de Inlaagpolder en in de Haarlemmermeer maken onder andere gebruik van het hoogspanningsleidingstraject dat afkomstig is van de Velsse electriciteitscentrale in Velsen-Noord. Het leidingnet loopt in zuidelijke richting onder het Noordzeekanaal door en komt boven net oostelijk tussen Velsen-Zuid en Driehuis. Alle masten in dit traject zijn genummerd. Zo begint de nummering bij Driehuis met 1. In de Inlaagpolder vinden we onder andere masten 19, 20 en 21. De nummering loopt verder op in zuidelijke richting tot bij het transformatorstation in Haarlemmerliede. Hier stopt de oplopende reeks abrupt om over te gaan in een aflopende nummering, te beginnen met 91. Zo vinden we vervolgens bij Vijfhuizen onder andere 83 en 82, mast 60 staat bij de Hoofddorpse wijk in aanbouw 'Floriande' en mast 40 bij Lisserbroek, waar het leidingnetwerk

verdwijnt uit het werkgebied van de VWG richting Oegstgeest en Sassenheim.

Figuur 1. Hoogspanningsleidingtraject in de Haarlemmermeer.

Inventarisatie Haarlemmermeer

Begin september 2001 ben ik begonnen met het gericht afspeuren van alle masten, waar mogelijk, van het Velsler hoogspanningsleiding-netwerk in de Haarlemmermeer. Het gebruik van een telescoop was hiervoor noodzakelijk. Op 18 september 2001 leidde een zoekactie vanaf het 'LJpad' naar de masten net noordelijk van Vijfhuizen tot de ontdekking van een Slechtvalk in mast 82. Het bleek later om een adult vrouwtje te gaan. Op 28 september trof ik een volwassen mannetje aan in mast 60 bij Hoofddorp. Deze vogel zou later in het seizoen wat meer waargenomen worden rond Vijfhuizen.

Wat zich eerst liet aanzien als enkele incidentele waarnemingen is uitgegroeid tot een nauwgezette observatie van de twee vogels. In de periode 18 september 2001 tot 14 april 2002, respectievelijk eerste en laatste waarneming, is het vrouwtje op 98 verschillende dagen waargenomen, soms meerdere keren per dag. Uit veldnotities blijkt verder dat deze vogel gedurende circa 80 uur daadwerkelijk is geobserveerd. Voor het mannetje geldt 18 verschillende dagen en circa negen uur observatie. Het werkelijke aantal bestede uren aan betreffend veldwerk ligt uiteraard vele malen hoger dan de genoemde observatieduur.

Hoewel beide vogels echte overwinteraars zijn gebleken, zijn er veel meer waarnemingen gedaan van het vrouwtje dan van het mannetje. Het is bekend dat overwinterende mannetjes nu eenmaal een wat meer zwerfachtig karakter vertonen dan vrouwtjes. Het verkregen beeld van hem is dus lang niet zo compleet als we zouden willen.

De in Nederland overwinterende Slechtvalken zijn veelal afkomstig uit broedgebieden in Zweden en Noorwegen. Het is gebleken dat deze vogels zeer trouw zijn aan hun overwinteringsgebied. Veel vogels weten na het broedseizoen in het noorden hun vaste winterkwartier in ons land weer terug te vinden. Uit literatuur blijkt dat zelfs ten tijde van extreem slechte weersomstandigheden alhier slechts weinigen uitwijken naar (nog) zuidelijker oorden. In dit verband is het dus best mogelijk dat de Slechtvalken reeds in voorgaande jaren hun overwinteringsplaats in de Haarlemmermeer hebben gekozen. Wellicht zijn de vogels destijds niet opgemerkt of gerapporteerd.

Observatiepunten

Gedurende de overwinteringsperiode van beide Slechtvalken bleken onder andere de volgende observatiepunten zeer geschikt:

- Ingang/parkeerplaats van volkstuintencomplex 'De Baarsjes' in Vijfhuizen, vanwege de korte afstand tot masten 82 en 83. De vele coniferen zorgen veelal voor een windluwe omgeving.
- Het talud meest oostelijk van bovengenoemd tuinderscomplex, tegen provinciale weg N205.
- 'Ijpad', zo genoemd door verschillende vogelaars. Dit is het meest noordelijke deel van de voormalige IJweg en grenst aan de Oude Schipholweg. Deze locatie is zeer geschikt gebleken om de jagende Slechtvalken in een groot gebied te kunnen volgen.
- Parkeerplaats van het bedrijf 'Prolion' aan Kromme Spieringweg 252 in Vijfhuizen. Geschikt vanwege het goede zicht op mast 87 en hogere noordelijk gesitueerde masten.
- Landbouwpad, zijweg van de IJweg, vanwege het goede zicht op masten 59 en 60 ten zuiden van Zwaanshoek.

Het duurde een paar maanden tot ik ontdekte waar het vrouwtje zich bij voorkeur ophield tijdens slecht weer. Tijdens aanwakkerende wind (Bft 4-5) en/of toenemende regen verliet ze de mast en was dan over het algemeen in het akkerland te vinden net oostelijk achter de dijk langs de Tweede IJtocht ter hoogte van mast 83/84. Vaak lag ze dan een beetje voorover tussen de kleihopen, met de kop in de wind. Zij was in dit geval het best waar te nemen vanaf het IJpad. Bij zeer slecht weer heb ik haar slechts één keer kunnen opsporen. Ze zat toen in een slootkant ter hoogte van mast 83.

Individuele herkenning

Het adulte vrouwtje Slechtvalk is zorgvuldig getekend, want fotograferen is door de afstand en de ter beschikking staande apparatuur niet mogelijk gebleken. Koptekening: de linker 'lob', vertoont bij een voorwaartse rechte kophouding een wat meer uitlopend patroon dan de rechter. Bij de vogel zijn geen ringen vastgesteld. Verder was ze na enige tijd ook aan haar gedrag te herkennen. In dit verband moet vooral de wijze van interactie tussen soortgenoten en concurrerende aaseters genoemd worden. Verder is haar roep zeer specifiek. Het volwassen mannetje heeft zeer zware lobben die de oorstreek aan beide zijden geheel bedekken. Hierdoor lijkt hij op afstand een geheel donkere kop te hebben. De linker kopzijde heeft echter rond het oor een diffuus vuilwit centrum.

Dit mannetje had overigens een opmerkelijke truc in huis: diverse keren kon waargenomen worden hoe hij zittend op een ijzeren profiel in een mast zich geheel voorover boog, om met zijn kop tussen de poten weer naar achteren te kijken. Een zeer ludiek gezicht. Deze vogel was ook niet geringd.

Voor individuele herkenning is wel enige ervaring vereist. Doch met de combinatie koptekening, sexe, locatie en gedrag komt men er meestal wel uit. Een vogel met ring(en) is natuurlijk het meest gunstig. Uiteraard zijn Slechtvalken ook te herkennen aan ieders uniek borstpatroon. Voor 1e en 2e kalenderjaar Slechtvalken is dit een verticale bruine streping en voor adulte vogels een donkere horizontale bandering. De ervaring leert echter dat je hier niet volledig op kunt vertrouwen. Als gevolg van verschillende weers- en lichtcondities kan het patroon er al snel anders uitzien.

Zo dacht ik op 3 november 2001 in de namiddag een juveniel vrouwtje te zien in mast 83. De vogel had duidelijk verticale streping. Het bleek later toch te gaan om het 'vaste' vrouwtje van Vijfhuizen, dat nog kletsnat was van een waterbad. Na een uurtje had ze haar oude tenue weer terug.

Handpenrui en herkomst

Uit onderzoek is gebleken dat er een aanzienlijk verschil bestaat in ruitiming tussen Midden/West-Europese Slechtvalken en Scandinavische overwintersaars. Zoals bij meer vogels vindt de aanvang van de rui plaats gedurende het broedseizoen, immers dan is het voedselaanbod het grootst. Het ruiproces kost nu eenmaal veel energie en moet dus zorgvuldig getimed worden.

Zoals u weet komt het 'arctische' voorjaar en zomer wat later op gang dan het bij ons in de wat zuidelijker streken het geval is. In het geval van de noordelijk broedende Slechtvalk betekent dit een latere piek in het seizoen aangaande het voedselaanbod, dus navenant latere balts, eileg, jongenfase en dus ook rui. Scandinavische Slechtvalken beginnen vaak met rui in mei/juni, en eindigen vaak het volgende jaar, soms tot in de lente. Bij Midden-Europese valken vindt dit ruiproces over het algemeen twee maanden eerder plaats. Deze voorstelling word mede bevestigd aan de hand van ringonderzoek.

Op 14 december 2001 vond ik onder mast 82 bij Vijfhuizen een zeer gave handpen 10. Gezien de 'versheid' moest de pen toen wel net gestoten zijn. Dhr P. van Geneijgen (Werkgroep Slechtvalk Nederland) vertelde mij toen dat er in die periode in Nederland zeven verse handpennen 10 waren gevonden met een gemiddelde datum van 3 december. Onze veer was dus aan de late kant, zodat de valk waarschijnlijk afkomstig is uit een behoorlijk noordelijk gebied, waarschijnlijk ergens rond de poolcirkel. Dit is dus waarschijnlijk ook haar broedgebied.

Meer over rui is te vinden in enkele nieuwsbrieven die in te zien zijn op de internetsite van de Werkgroep Slechtvalk Nederland (WSN): <http://home.planet.nl/~jwhvdijk/>.

Foerageergebied

Uit waarnemingen ontstaat het beeld dat er sprake is van een min of meer afgebakend foerageergebied. Dit geldt met name voor het vrouwtje. Van het mannetje is bekend dat hij soms alleen en een enkele keer samen met het vrouwtje in haar voedselbiotoop foerageerde. Gezien het feit dat hij soms weken zoek was en dan ineens weer in een van de masten van Vijfhuizen opdook, ontstaat het vermoeden dat hij ook elders foerageerde.

Uit de vele waarnemingen blijkt dat ze bij voorkeur boven gras- en akkerland jaagt. Hier zitten uiteraard de meeste potentiële prooien. Ze mijdt foerageertochten in de buurt van bebouwing en bomen/struweel. Ze is nooit boven de bebouwde kom van Vijfhuizen en het nabij gelegen

Floriadeterrein waargenomen. Dit geldt trouwens ook voor de graslanden tussen de Kromme Spieringweg en de Ringvaart en de Poelpolder in Haarlem.

Het foerageergebied van het vrouwtje beslaat zo'n 360 hectare en valt als volgt op te delen:

- Grasland tussen Vijfhuizerweg, Kromme Spieringweg, Oude Schipholweg en de N205.
- Akkerland tussen Geniedijk, N205, Oude Schipholweg en de voormalige IJweg.
- Ruigte rond vijfde baan Schiphol, Vijfhuizerweg, IJpad, Oude Schipholweg en Hoofdweg.

Prooikeuze

In het boven omschreven foerageergebied bestaat een overvloed aan geschikte prooidieren. In de wintermaanden zitten in de polders rond Vijfhuizen duizenden Kieviten in gezelschap van honderden Goudplevieren. Op 1 januari 2002 telde ik op een stuk akkerland grenzend noordelijk aan de Vijfhuizerweg totaal ruim 600 Hout-, Holen- en stadsduiven foeragerend op pas ingezaaide wintertarwe.

Verder vormen hier meeuwen, kraaiachtigen Wilde eend, Meerkoet en Fazant een prominent gezelschap. Ook nam ik doortrek van Koperwiek, Graspieper, Veldleeuwerik en Kramsvogel in grote aantallen waar, in alle delen van het foerageergebied.

Na een vangst vliegt het vrouwtje over het algemeen rechtstreeks naar mast 82 of 83. Dit geldt met name voor kleinere prooien. Uit waarnemingen blijkt dat zij voorkeur heeft voor Kievit, Houtduif en stadsduif. Op zowel 18 oktober als 23 december 2001 zag ik de valk rond het middaguur een Kievit slaan. Dit gebeurde op geringe hoogte (circa 3 meter) en met grote snelheid in horizontale richting. De eerste Kievit werd in de vlucht van de kop ontdaan. Bij de tweede vogel meende ik dit ook te zien, maar ik heb de kop niet zien vallen. Beide prooien werden boven in de mast geplukt en gegeten.

Op 23 november 2001 constateerde ik een geslaagde jachtpoging van het vrouwtje op een Houtduif. Deze vogel zat niets vermoedend in een slootkant te foerageren ter hoogte van de kruising N205 en de Oude Schipholweg. De prooi werd ter plekke van de kop ontdaan. Later werd deze bungelend aan een poot naar mast 84 gevlogen. Het zou best kunnen dat een prooi ter grootte van een Houtduif zo'n beetje het maximum gewicht is dat de vogel nog naar de mast brengt.

Op 14 januari 2002 zag ik om 10.50 uur vanaf de parkeerplaats van De Baarsjes het vrouwtje Slechtvalk mast 82 verlaten. Ze viel als het ware uit de mast, om laag over het veld richting het tuinderscomplex te

koersen. Tot mijn stomme verbazing stortte ze zich op een Fazantenhaan. Beiden rolden enkele malen over de kop, echter na luttele seconden wist ze hem tegen te grond te houden, op beide vleugels een poot. De haan werd ter plekke van de kop ontdaan. Veel plezier heeft ze er niet van gehad, want twee Buizerds eisten de buit op geflankeerd door enkele Zwarte Kraaien.

Op 3 januari 2002 nam ik vanaf het IJpad twee azende Buizerds waar. Bij nadere controle bleek het hier te gaan om een fors restant van een mannetje Wilde Eend. Even verderop zat het vrouwtje in het akkerland, de krop totaal gevuld. Naast de Wilde eend bevond zich een doordruk. Een kuiltje van circa 30 cm diameter gevuld met wat eendendons. Zeer waarschijnlijk was de eend een recente prooi van de valk. Opmerkelijk was trouwens dat er van de woerd alleen het borstgedeelte verdwenen was.

Zoals boven is aangegeven werd het vrouwtje vaak achtervolgd door aaseters. Dit gebeurt vooral tijdens een vlucht met prooi van vangstplaats naar de mast. Ze was dan niet op haar gemak en liet in een dergelijk geval diverse malen een weemoedig *wiewiewiewieuw* horen. In Engelse literatuur wordt dit ook wel de 'wailing call' genoemd. Op 29 december 2001 's middags heb ik het mannetje op een overeenkomstige manier horen roepen toen hij haar in mast 82 wilde benaderen. Deze roep wordt trouwens het meest gehoord tijdens het broedseizoen, wanneer zij hem probeert aan te moedigen om te gaan jagen en wanneer hij zijn aankomst meldt richting nestplaats. Elke Slechtvalk heeft zijn/haar eigen typerende roep. Aan de hand van dit feit kunnen op den duur verschillende vogels uit elkaar gehouden worden.

Zoektochten onder de favoriete masten 82 en 83 naar prooiresten leverden maar weinig tastbaar materiaal op. Vogelresten vergaan snel in het betreffende, over het algemeen zeer drassige land tijdens de winterperiode. Verder werd de valk begeleid door een vaste groep Buizerds en Zwarte Kraaien, die veelal onder in de mast of in de onmiddellijke nabijheid hun kans afwachtten om vallende restanten te onderscheppen. Het is van Slechtvalken bekend dat het zeer slordige eters kunnen zijn. Ik heb meerdere malen waargenomen dat de valk de prooi tijdens het plukken in zijn geheel liet vallen en zodoende deze moest afstaan aan een Buizerd. Pogingen van de valk om een buit te heroveren heb ik nog nooit vastgesteld.

Restanten aangetroffen onder mast 82 op 3 december 2001 waren van onder andere Houtduif en Kievit. Op 11 maart 2002 vond ik onder mast 83 de restanten van een sierduif, die, naar later bleek, afkomstig was van een duivenliefhebber die onder andere deze hobby uitoefent op De Baarsjes. Deze persoon verzuchtte begin van dit jaar eens dat hij tijdens het vorige jaar acht duiven was kwijtgeraakt. Alleen oude en jonge exemplaren. Gezien het ontbreken van Havik in dit gebied zou de valk er wel eens iets mee te maken kunnen hebben. Kleine prooien geplukt

door Slechtvalk zien er vaak identiek uit; het restant bestaat uit borstbeen waaraan de twee vleugels, compleet en gaaf nog bevestigd zitten.

Slechtvalk. Roy Slaterus.

Jachttechniek

Veel mensen kennen de Slechtvalk mede vanwege zijn spectaculaire jachttechniek. Deze techniek behelst het jagen op grote hoogte, soms tot op wel 1500 meter, om vervolgens met een zeer grote snelheid op een, meestal niets vermoedende, passerende prooi te stoten. Bovengenoemde jachttechniek heb ik niet bij 'onze' valken kunnen vaststellen. De manier van jagen van de valk die ik en anderen regelmatig hebben kunnen bewonderen kan het best omschreven worden als een Sperwerachtige techniek. Voorafgaande aan de jacht zit de valk meestal boven in een mast, voortdurend om zich heen kijkend, speurend, taxerend. Vlak voor het verlaten van de mast reikt ze meestal iets voorover en spant de vleugels in een wat achterwaartse houding. De ervaring leert dat dit een voorbode van actie is. De vogel laat zich uit de mast vallen en vliegt laag over het grasland. De valk koerst vervolgens op circa 3 meter hoogte richting de uitgekozen groep vogels. Vaak zitten deze vogels in de beschutting van een talud, berm, slootkant of bijvoorbeeld achter een dijkje. Ze zijn in ieder geval aanwezig op een locatie van waaruit ze de valk moeilijk kunnen zien aankomen. Ze

verrast de vogels op deze manier, en vliegt met hoge snelheid in de net opgevolgen groep. Vervolgens gebruikt ze de formatie vogels als dekking om snel en resoluut op een achtergebleven, nog zittend exemplaar te stoten. In verreweg de meest foerageergevallen is deze techniek vastgesteld.

Ook is enkele malen waargenomen dat de valk in een passerende groep vogels verdwijnt om vanuit deze positie een zittend exemplaar te verrassen. Onder andere groepen passerende post- en stadsduiven zijn in dit verband zeer in trek (dus niet als prooi zoals ik in eerste instantie vermoedde). Uiteraard probeert de uitgekozen vogel aan zijn belager te ontkomen, wat meestal lukt. Indien de valk er in slaagt de vogel alsnog te grijpen gebeurt dit meestal al na enkele meters nadat het slachtoffer is opgevolgen. De snelheid van de valk is het grootst op het moment dat ze een groep vogels invliegt. Op 15 februari 2001 's ochtends zag ik vanuit mijn auto, toen ik over de N205 in noordelijke richting reed, het vrouwtje dat boven het akkerland parallel aan de weg in dezelfde richting vloog. Ik zag in een flits dat ze het gemunt had op een groep Kieviten. Ik registreerde bij haar aan de hand van mijn kilometerteller op het moment van aanval een snelheid van circa 90 kilometer per uur. Ik denk dat deze snelheid representatief is voor overige jachtpartijen.

Meeuwen merken de jagende valk meestal als eerste op en gaan massaal op de vleugels, gevolgd door onder andere de aanwezige Kieviten en Goudplevieren.

Deze plevieren hebben bij 'Slechtvalk-alarm' een eenduidige vliegtechniek, te weten een soort langzame vlinderachtige verticale opwaartse, soms wat dwarrelende vlucht, die ontstaat doordat er volgens mij geen vogel aan de buitenrand van de formatie wil zitten. Dit verschijnsel is trouwens een goed hulpmiddel gebleken bij het op grote afstand opsporen van Slechtvalken in het betreffende foerageergebied.

Gezien de voorkeur van de valk om op achtergebleven vogels te jagen is het wel aardig even te wijzen op een onderzoekje, ooit uitgevoerd door een Duitse valkenier die zijn Slechtvalken trainde om op Roeken te jagen. Het viel deze heer op dat 40% van de geslagen Roeken niet in puike conditie waren zoals onder andere problemen met de rui. Dit wil zeggen niet (goed) ontwikkelde arm- en handpennen, bijvoorbeeld zogenaamde buispennen wat kan leiden tot vliegproblemen. Bij toekomstig prooionderzoek is het dus aan te bevelen om vleugelrestanten eens wat beter te bestuderen op eventuele rui problemen.

Opvallend is dat voorafgaande aan een jachtpartij soms de potentiële aaseters uit het gebied verjaagd worden. Meestal zijn dit Buizerds die zich in de buurt ophouden.

Ik heb de afgelopen jaren in de polders rond Haarlem en Vijfhuizen verschillende Slechtvalken zien jagen, waaronder uiteraard het wijfje van Vijfhuizen. Deze jachtpartijen duren niet eindeloos; deze valken proberen hun prooi door verrassing te overmeesteren. Lukt dit niet in eerste instantie, dan volgt er soms een tweede of zelfs een derde poging.

Deze mislukken meestal. De valken geven het dan ook vrij snel weer op. Ik meen te mogen stellen dat de duur van zo'n complete jachtssessie maximaal ongeveer 20 – 30 seconden bedraagt.

Het vrouwtje Slechtvalk hield zich frequent bezig met zogenaamde speelstoten. Hier wordt mee bedoeld, het terloops stoten op een potentiële prooi om het vervolgens snel weer op te geven. Over het algemeen zijn dit de bekende prooivogels zoals eerder genoemd. Ik heb echter meerdere keren vastgesteld dat dit soort 'foerageervluchten' dus met een lage inzet, ook uitgevoerd worden op bijvoorbeeld spreeuwen en lijsterachtigen, vogels dus die normaliter niet als prooi in aanmerking komen.

Een enkele keer zag ik een duif die toevallig het foerageergebied invloeg, recht op de opdoemende Slechtvalk afkomen. De duif wist zich in veiligheid te brengen door zich letterlijk als een baksteen te laten vallen. De valk dook er nog even naar maar gaf het daarna meteen op. Ik meen te mogen stellen dat speelstoten voornamelijk uitgevoerd worden op toevallig passerende vogels of zittende exemplaren die tijdens de vlucht pas waargenomen worden.

Echte jachtvluchten worden zorgvuldig voorbereid, meestal vanaf een zitpositie en worden veel fanatieker ingezet en uitgevoerd. Een ervaren waarnemer weet dan ook deze verschillen vast te stellen en te interpreteren. Alleen dan kan er een berekening worden gemaakt met betrekking tot een succesvolle jachtscore. Een snelle berekening met betrekking tot de jachtscore van het vrouwtje Slechtvalk van Vijfhuizen geeft 32 waargenomen jachtpartijen waarvan 6 keren resulterend in vangsten geeft 18,75%. Let wel, dit zijn alleen alle waarnemingen van foerageerpartijen die dus van begin tot het eind te volgen waren. Ter vergelijking, de Britse onderzoeker D.A. Ratcliffe vermeldt in zijn boek *The Peregrine Falcon* een score succesvolle jachtpartijen van 15-17% voor Engelse Slechtvalken.

Het mannetje Slechtvalk heb ik slechts enkele keren zien jagen. Op 4 januari 2002 rond 15.00 uur werd hij samen met haar jagend waargenomen boven een groep Kieviten en Goudplevieren ter hoogte van de kruising N205 en de Oude Schipholweg. Op 2 april 2002 hetzelfde schouwspel boven de vijfde baan op Schiphol. Wel is het mannetje waargenomen met prooi. Favoriete 'plukmasten' waren 84, 85 en 87. Onder deze masten is geen prooiresten onderzoek gedaan.

Fysiologie

Hoeveel eet zo'n Slechtvalk nou? Een mevrouw met hondje vroeg mij dit eens toen ik vanaf De Baarsjes met een telescoop de masten afspeurde.

Dit is een interessante vraag. Uit eigen waarnemingen schatte ik het aantal dagelijkse vangsten tussen 0 en 2. Hiaat bij beeldvorming hieromtrent is uiteraard dat de valken 's nachts moeilijker gevolgd kunnen worden. Ik zou dan de beschikking moeten hebben over een nachtkijker. En dan nog is het maar de vraag of een en ander te volgen is. Het is bekend dat deze vogel ook 's nachts een uitstekende jager is. Echter, gezien de overvloed aan prooien lijkt het mij niet waarschijnlijk dat de overwinterende Slechtvalken in onze regio veelvuldig 's nachts jagen. Slechtvalken met jongen doen dit wel en wordt mede bevestigd door op locatie aantreffen van prooirestanten van 's nachts vliegende vogels zoals Dodaars en Waterral.

Elk levend wezen heeft een bepaalde hoeveelheid energie nodig om te kunnen bestaan. Er is energie nodig om elementaire processen te laten verlopen zoals ademhaling, hartslag, celvernieuwing, etc.

Dit laagste niveau wordt ook wel basaalmetabolisme genoemd of BMR (Basal Metabolic Rate) Kennis vrijgegeven onder andere valkeniers leert ons dat een Slechtvalk van circa 1000 gram (gemiddeld gewicht van een vrouwtje) een BMR heeft van circa 72 Kilocalorieën per dag, wat overeenkomt met circa 50 gram netto puur vlees (dagbehoefte bij minimale inspanning).

De totale energiebehoefte bij Slechtvalken is circa 2,5-3,0 keer hun dagelijkse BMR. Een berekening leert dat de standaard dagelijkse energiebehoefte van het vrouwtje gehaald moet worden uit 125-150 gram puur vlees, wat overeenkomt met minimaal twee dagelijkse prooien van ongeveer 425 gram. Dit kunnen bijvoorbeeld vogels zijn ter grootte van een postduif. Bovenstaande is een algemeen beeld gebaseerd op een jaargemiddelde. Uiteraard zijn ook seizoensinvloeden van belang zoals inspanningen tijdens broedtijd, temperatuur en voedselaanbod. Bij de Slechtvalk bestaat een aanzienlijk dimorfisme in formaat tussen de geslachten. Het mannetje is doorgaans eenderde kleiner. Dit heeft ook consequenties voor het vereiste dagrantsoen.

Interactie

Een interessante vraag is uiteraard of er sprake was van een (paar)band tussen de genoemde Slechtvalken gedurende de overwinteringsperiode van de betreffende vogels. Zoals ik reeds eerder noemde was het mannetje lang niet altijd aanwezig in het foerageergebied van het vrouwtje. De eerste waarneming in betreffende polder was op 18 november 2001, toen hij in mast 87 bij Vijfhuizen werd waargenomen. Op 29 november 2001 werd hij plotseling weer gesignaleerd, vliegend en roepend langs mast 82, waarin zich toen ook het vrouwtje bevond. Begin januari werd hij met regelmaat gezien, één keer samen jaged

met het vrouwtje. In februari liet hij zich nauwelijks zien. Op 21, 30 en 31 maart 2001 en op 1, 2 en tenslotte 4 april 2002 (laatste waarneming van het mannetje) werd hij telkens gezien samen met het vrouwtje, elke keer ter plaatse in een mast. Hij zat dan altijd wat lager en observeerde voortdurend het hoger pleisterende vrouwtje. Uit eigen waarnemingen weet ik dat indien hij (te) dicht bij het vrouwtje ging zitten (minder dan 4-5 meter afstand), zij hem met furie kon verjagen. Ik ben getuige geweest van achtervolgingspartijen waarbij zij hem zeer fanatiek en met enorme snelheid uit het gebied verjoeg. Slechts één keer heb ik het vrouwtje het mannetje zien opzoeken. Zij verliet mast 82 om rechtstreeks naar mast 87 te vliegen om in de bovenste traverse op ongeveer 3 meter afstand naast het mannetje te gaan zitten.

Ratcliffe onderscheidt verschillende fasen aangaande de ontwikkeling van de paarband. In eerste instantie is dit het gezamenlijk pleisteren op een vaste plaats en het ondernemen van gezamenlijke jachtpartijen. Later gevolg door balts, baltsvluchten met voedseloverdracht, nestbouw en uiteindelijk een broedpoging. Ik heb geen gedrag of activiteit vastgesteld zoals in bovenstaande alinea is aangegeven. Het beeld wat bij mij is ontstaan is eerder een over het algemeen wat agressieve houding van het wijfje naar het mannetje toe. Ik heb hierin tot aan het einde van de overwinteringsperiode geen verandering zien optreden. Zijn er dan geen Slechtvalken die paarsgewijs overwinteren? Jawel, maar dit zijn over het algemeen vogels die vanwege het voldoende voedselaanbod gedurende het gehele jaar, hun broedgebied niet (hoeven te) verlaten. Het is overigens belangrijk te vermelden dat de paarband bij Slechtvalken pas echt vorm gaat aannemen indien er een geschikte nestplaats is gevonden. Meestal is dit de oude nestlocatie, die doorgaans in het vroege voorjaar als eerste door het mannetje bezet wordt. Indien deze door het vrouwtje wordt aanvaard kan de paarband verstevigd worden door het bovengenoemd balts- en nestgedrag. Wellicht is het in het hoge noorden dus toch nog wat geworden tussen de beide valken van Vijfhuizen. We zullen het voorlopig wel niet weten.

Overige Slechtvalken Haarlemmermeer

Gedurende het seizoen 2001/2002 zijn er in de Haarlemmermeer incidenteel nog andere Slechtvalken waargenomen. Een prominente vogel was een vrouwtje Slechtvalk in haar tweede kalenderjaar. Ik zag haar samen met een tweedejaars mannetje op 17 maart 2002 in mast 59 bij de Hoofddorpse wijk Floriande. Op deze dag zag ik haar in een groep net geloste postduiven vliegen. Zij maakte gebruik van deze vogels als dekking, om vervolgens te stoten op een zittende Houtduif. Een techniek overeenkomstig met die van het vrouwtje van Vijfhuizen. Later die dag zag ik haar in een akker ter hoogte van Beinsdorp, plukkend op

een Kokmeeuw. Ik heb haar later nog op zeven verschillende dagen in mast 59 en 60 waargenomen, met als laatste datum 31 maart 2002.

Geraadpleegde literatuur

- Beintema, A., Moedt, O. & Ellinger, D., 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- Bijlsma, R.G., 1993. Ecologische Atlas van de Nederlandse Roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
- Bijlsma, R.G., Hustings F., & Camphuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Forsman D., 1993. Roofvogels van Noordwest-Europa. GMB Uitgeverij, Haarlem.
- Forsman D, 1999. The Raptors of Europe and the Middle East. T & AD Poyser, London.
- Geneijgen, P. van, 1999. Verschillen in ruitiming tussen Midden en Noord-Europese Slechtvalken. Slechtvalk Nieuwsbrief; 05/01/99.
- Geelhoed, S., Groot, H., Huijssteeden, E. van, Leeuwen, G. van & Nobel, P. de (red), 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland/KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Ratcliffe, D.A., 1993. The Peregrine Falcon. 2nd edition. T & AD Poyser, London.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Erik E. Wokke, Baron de Coubertinstraat 83, 2037 HB Haarlem, 023 - 5365573, erik.wokke@planet.nl